

ЗАБОРОНА ВТРУЧАННЯ (ІНТЕРВЕНЦІЇ) У ВНУТРІШНІ СПРАВИ ДЕРЖАВ PROHIBITION OF INTERFERENCE (INTERVENTION) IN THE INTERNAL AFFAIRS OF STATES

Гуцова О.С., студентка IV курсу міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена з'ясуванню сутності заборони втручання (інтервенції) у внутрішні справи держав. Для цього було здійснено аналіз таких міжнародно-правових актів як Статут Організації Об'єднаних Націй, Декларація про неприпустимість інтервенції у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету, Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності зі Статутом Організації Об'єднаних Націй, Декларація про неприпустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав.

В статті також з'ясовано різницю між такими поняттями як «втручання» та «інтервенція», а саме, що ці поняття співвідносяться між собою як загальне та спеціальне відповідно. У зв'язку з тим, що існує дискусія щодо того, чи є примус складовою інтервенції, було досліджено точки зору Франції та Швеції в даному питанні. Висновком стало те, що в сучасних міжнародних відносинах примус не завжди є обов'язковим елементом інтервенції. В статті зазначено, що на даний час загальноприйнятою є думка, що інтервенція може бути прямою та непрямю. До прямої інтервенції було віднесено застосування військової сили, а до непрямі – підірвні, економічні чи навіть дипломатичні дії. В процесі написання даної роботи також було з'ясовано, що думки держав різняться в питанні щодо кола дій, які можуть вважатися втручанням або інтервенцією у внутрішні справи держави. Одні держави вказували, що вплив на політику іншої держави або на її представників в переговорному процесі є загальновизнаною свободою держав, а інші – категорично заперечували проти цього.

За допомогою аналізу міжнародно-правових актів, доктрини міжнародного права, точок зору держав результатом написання статті стало з'ясування сутності заборони втручання (інтервенції) у внутрішні справи держав.

Ключові слова: втручання, інтервенція, внутрішня компетенція держави, ООН, примус.

The article is devoted to clarifying the essence of the prohibition of interference (intervention) in the internal affairs of states. For this purpose, international legal acts were analyzed, specifically The Charter of the United Nations, Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States.

The article also clarifies the difference between such concepts as «interference» and «intervention», namely that these concepts are related to each other as general and special, respectively. As there is debate as to whether coercion constitutes an intervention, the views of France and Sweden on this issue were explored. The conclusion was that in modern international relations, coercion is not always a compulsory element of intervention. The article states that currently the generally accepted opinion is that intervention can be direct and indirect. Direct intervention includes the use of military force, and indirect – subversive, economic, or even diplomatic actions. In the process of writing this work, it was also found that the opinions of the states differ on the issue of the range of actions that can be considered as interference or intervention in the internal affairs of the state. Some states indicated that influence on the policy of another state or on its representatives in the negotiation process is a universally recognized freedom of states, while others categorically objected to this.

Analysis of international legal acts, the doctrine of international law, the points of view of states helped to have the result of writing the article, so that to clarify the essence of the prohibition of interference (intervention) in the internal affairs of states.

Key words: interference, intervention, domestic jurisdiction of a state, United Nations, coercion.

Постановка проблеми. Розвиток міжнародних відносин сприяє активній взаємодії держав як між собою, так і з іншими суб'єктами міжнародного права, зокрема міжнародними організаціями. З одного боку, це може бути показником мирного співіснування держав, а з іншого – інколи виявляється, що держави переходять межу допустимості і, відтак, втручаються у внутрішні справи іншої держави, що заборонено міжнародним правом. В зарубіжній доктрині міжнародного права є досить багато досліджень з питань заборони втручання у внутрішні справи держав. Однак, на даний час в українській доктрині не достатньо досліджена ця проблематика.

Мета статті – на основі актів Організації Об'єднаних Націй з'ясувати сутність заборони втручання (інтервенції) у внутрішні справи держав.

Виклад основного матеріалу. Принцип невтручання був вперше розтлумачений Емером де Ваттелем у *Law of Nations* (1758), де він пише, що «no state has the smallest right to interfere in the government of another» [1, р. 7], тобто, що жодна держава не має найменшого права втручатися в управління іншою державою. Правило невтручання прояснилося в період після Віденського конгресу 1815 року, коли європейські держави реагували на нації, які були втягнуті у внутрішні політичні суперечки, зокрема під час придушення народних повстань у Неаполі та Іспанії (1820), у грецькій війні незалежності (1821-32), а також у створенні незалежної держави Бельгія (1830). До серед-

нини дев'ятнадцятого століття цей принцип був широко визнаний [1, р. 8].

В документах Організації Об'єднаних Націй принцип невтручання спочатку було закріплено в п. 7 ст. 2 Статуту ООН, де вказано, що цей Статут жодною мірою не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання у справи, що по суті входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави, і не вимагає від Членів Організації Об'єднаних Націй представляти такі справи на розв'язання у порядку даного Статуту; однак цей принцип не стосується застосування примусових заходів на підставі Глави VII [2, р. 3]. Формулювання даної статті свідчить про те, що заборона втручання у внутрішні справи держав стосується насамперед самої Організації Об'єднаних Націй як самостійного суб'єкта міжнародного права. Однак, інколи стверджувалося, що ст. 2 (7) Статуту ООН забороняє не тільки ООН, а й державам втручатися у внутрішні справи інших держав. Так, наприклад, в Підсумковому звіті 935-го засідання Шостого Комітету (Summary record of the 935th meeting : 6th Committee) вказано, що мабуть, наразі не було заперечень з твердженням про те, що існує юридичний обов'язок невтручання у справи, що входять до внутрішньої юрисдикції будь-якої Держави, що прямо покладається не лише на Організацію Об'єднаних Націй згідно з п. 7 ст. 2 Статуту, але й, за презумпцією, на окремі Держави [3, р. 208].

Також необхідно зазначити, що на 3988-му засіданні Ради Безпеки ООН, де обговорювалися дії НАТО

проти Союзної Республіки Югославії, представник Індії стверджував наступне: «Косово визнано частиною суверенної території Союзної Республіки Югославії. Відповідно до п. 7 ст. 2 Організація Об'єднаних Націй не має права на врегулювання внутрішніх політичних проблем Союзної Республіки. Єдиним винятком, передбаченим п. 7 ст. 2, буде «застосування примусових заходів відповідно до глави VII». Атаки, які зараз відбуваються проти Союзної Республіки Югославії, не були санкціоновані Радою, яка діє відповідно до Розділу VII, і тому вони є абсолютно незаконними. <...> Операція з підтримання миру нав'язана уряду чи населенню, що чинить опір, є не тільки порушенням п. 7 ст. 2 Статуту, але й має мало шансів на успіх [4, р. 16]. Тобто, було констатовано, що дії НАТО проти Союзної Республіки Югославії є порушенням саме п. 7 ст. 2 Статуту ООН, незважаючи на те, що при буквальному тлумаченні Статуту ООН вказаний пункт стосується лише Організації Об'єднаних Націй.

В 1949 році Комісією міжнародного права ООН було представлено проект Декларації прав та обов'язків держав, стаття 3 якого встановлює, що кожна держава зобов'язана утримуватися від втручання у внутрішні чи зовнішні справи будь-якої держави [5].

В подальшому принцип заборони втручання у внутрішні справи держав було закріплено, наприклад, в Резолюції ГА ООН 2131 (XX) від 21 грудня 1965 р., Резолюції ГА ООН 2625 (XXV) від 24 жовтня 1970 р., Резолюції ГА ООН 36/103 від 9 грудня 1981 р.

21 грудня 1965 році було прийнято *Декларацію про неприпустимість інтервенції у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету* (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2131 (XX) від 21 грудня 1965 року). Відповідно до п. 1 вказаної Декларації ніяка держава не має права здійснювати інтервенцію прямо чи опосередковано з будь-якої причини у внутрішні та зовнішні справи іншої держави. Внаслідок цього засуджуються не лише збройне інтервенція, а й усі інші форми втручання та всілякі загрози, спрямовані проти правосуб'єктності держави або проти її політичних, економічних та культурних елементів. Пунктом 2 передбачено, що жодна держава не може ні застосовувати, ні заохочувати застосування економічних, політичних заходів чи заходів іншого характеру для примусу іншої держави, щоб підкорити здійснення її суверенних прав або для отримання від неї будь-яких переваг. Усі держави повинні також утримуватись від того, щоб організувати, допомагати, створювати, фінансувати, заохочувати або допускати збройну, підривну чи терористичну діяльність, спрямовану на зміну ладу іншої держави шляхом насильства, а також від втручання у внутрішню боротьбу в іншій державі [6]. Важливо відмітити, що згідно з п. 7 зазначеної Декларації термін «держава» охоплює як окремі держави, і групи держав.

З огляду на той факт, що такі Декларації регулярно реалізовувалися деякими державами, існували всі підстави вважати, що в досить короткому відрізку часу Декларація, що міститься в резолюції 2131 (XX), становитиме елемент прогресивного розвитку міжнародного права, який міг би згодом знайшли своє місце в кодифікації міжнародного права [7, р. 6].

Цікавою є позиція представника Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо питань по суті, які порушуються принципом неінтервенції. По-перше, принцип неінтервенції, як він застосовувався у відносинах між державами, не був прямо викладений у Статуті Організації Об'єднаних Націй, а впливав прямо і з необхідним значенням із заборони погрози силою або її застосування та з принципу суверенної рівності держав, оскільки збереження територіальної цілісності і політичної незалежності держав передбачало зобов'язання з боку кожної держави поважати ці два елементи суверенітету.

По-друге, принцип заборони погрози силою або її застосування, викладений у Статуті, охоплює майже те ж саме, що й традиційна концепція принципу неінтервенції. Цей факт був визнаний без обговорення на сесії Спеціального комітету 1964 року. По-третє, принцип неінтервенції не може бути виражений просто як перелік заборонених дій, який є вичерпним або невичерпним. Перед Комітетом стояла справжня дилема. Якби заборони були викладені широкою та нечіткою мовою, то дозволена діяльність могла б бути заборонена, а процеси міжнародного співробітництва припинені; якби заборони були надто вузькими, держави могли б бути недостатньо захищені від визнаного зла інтервенції [7, р. 7].

Наступний акт, який стосується принципу заборони втручання у внутрішні справи держав, що було прийнято в межах ООН, є *Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності зі Статутом Організації Об'єднаних Націй* (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2625 (XXV) від 24 жовтня 1970 року). Даною Декларацією було проголошено 7 принципів міжнародного права, одним з яких є принцип, що стосується обов'язку не втручатися в справи, що входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави. Зазначений принцип, зокрема, передбачає, що жодна держава чи група держав не має права здійснювати інтервенцію, прямо чи опосередковано, з будь-якої причини у внутрішні чи зовнішні справи будь-якої іншої держави. Внаслідок цього збройна інтервенція та всі інші форми втручання або будь-які загрози, спрямовані проти правосуб'єктності держави або проти її політичних, економічних та культурних основ, є порушенням міжнародного права. Кожна держава має невід'ємне право вибирати собі політичну, економічну, соціальну та культурну систему без втручання в будь-якій формі з боку будь-якої іншої держави [8].

В процесі обговорення принципів міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами, Австралія, Канада, Франція, Італія, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії та Сполучені Штати Америки надали спільну пропозицію, що ніщо з вищезазначеного (йдеться про принцип невтручання – *Авт.*) не повинно тлумачитися як пониження загальноновизнаної свободи держав намагатися впливати на політику та дії інших держав відповідно до міжнародного права та усталеної міжнародної практики, та у спосіб, сумісний із принципом суверенної рівності держав та обов'язку співпрацювати відповідно до Статуту [9, р. 127]. Щодо цього Австралія заявила, що оскільки слово «втручання» зазвичай супроводжувалося прийменником «в», а не «проти», можна було б припустити, що термін «втручання» використовувався без застережень. «Втручання» у зовнішні справи держави, однак, явно охоплювало б звичайні речі міжнародних відносин, використання впливу на переговорах, висунення претензій проти інших держав тощо [10, р. 4]. А Сполучені Штати Америки стверджували, що в будь-якому випадку необхідно положення, яке визнає свободу намагатися впливати на політику та дії інших держав у рамках нормального перебігу відносин. Інакше можна було б сказати, наприклад, що делегація Сполучених Штатів у Спеціальному комітеті та інші делегації були винними в інтервенції щоразу, коли вони намагалися вплинути — як вони робили постійно — на політику та дії інших делегацій [11, р. 19]. Тобто, дані держави фактично визнали, що вплив, зокрема, на дії представників держави, є звичайним станом речей для цих держав.

9 грудня 1981 року було прийнято *Декларацію про неприпустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав* (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 36/103 від 9 грудня 1981 року). Дана Декларація за своїм змістом дещо відрізняється від двох вищезазначених актів,

адже в ній зазначається не просто про заборону втручання у внутрішні справи держав, а й наведено досить розгорнутий перелік обов'язків держав к контексті заборони втручання у внутрішні справи держав.

Декларацією передбачається, що принцип відмови від інтервенції та втручання у внутрішні справи держав охоплює такі права та обов'язки:

а) обов'язок держав утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою чи її застосування в будь-якій формі з метою порушити існуючі міжнародно визнані кордони іншої держави, підірвати політичний, соціальний чи економічний порядок інших держав, повалити або змінити політичну систему іншої держави чи її уряд, викликати напруженість між двома чи більше державами або позбавити народи їхньої національної самобутності та культурної спадщини; е) обов'язок держави утримуватися від будь-яких дій чи спроб у будь-якій формі або під будь-яким приводом дестабілізувати чи підірвати стабільність іншої держави чи будь-якого з її інститутів; ф) обов'язок держави утримуватися від сприяння, заохочення чи підтримки, прямої чи опосередкованої, бунтівної чи сепаратистської діяльності в інших державах під будь-яким приводом або будь-яких дій, які мають на меті порушити єдність або підірвати чи повалити політичний устрій інших держав; j) обов'язок держави утримуватися від будь-яких наклепницьких кампаній, образливої чи ворожої пропаганди з метою здійснення інтервенції чи втручання у внутрішні справи інших держав; к) обов'язок держави при здійсненні своїх міжнародних відносин в економічній, соціальній, технічній та торговельній сферах утримуватися від будь-яких заходів, які можуть являти собою інтервенцію або втручання у внутрішні чи зовнішні справи іншої держави, перешкоджаючи їй тим самим вільно визначати свій політичний, економічний та соціальний розвиток; це включає, зокрема, обов'язок держави не використовувати свої програми зовнішньої економічної допомоги та не вдаватися до будь-якої багатосторонньої чи односторонньої економічної репресалії чи блокади та не допускати використання транснаціональних чи багатонаціональних корпорацій, що перебувають під її юрисдикцією чи контролем, як засоби політичного тиску чи примусу проти іншої держави, порушуючи Статут Організації Об'єднаних Націй; l) обов'язок держави утримуватися від використання та спотворення прав людини як засобу втручання у внутрішні справи держав, здійснення тиску на інші держави або створення недовіри та безладу всередині та між державами або групами держав [12].

Це не повний перелік обов'язків, що передбачені Декларацією, проте навіть вони вказують на те, що заборона втручання у внутрішні справи держав була розвинута стосовно попередніх актів ООН, що були присвячені даній проблемі.

Зазначивши міжнародно-правові акти Організації Об'єднаних Націй, необхідно з'ясувати, що може вважатися інтервенцією або втручанням у внутрішні справи держав.

Спочатку необхідно вказати, що існують певні термінологічні розбіжності в контексті даної теми. В перших двох зазначених актах в англійському варіанті тексту використовуються слова «*intervention*» та «*interference*», які в російському варіанті перекладається однаково – як «*вмешательство*». Натомість, в останній декларації в англійському тексті використовується «*intervention*» та «*interference*», що в російському варіанті перекладається як «*интервенция*» і «*вмешательство*» відповідно. Тобто, в одному випадку «*intervention*» це «*вмешательство*», а в іншому все-таки «*интервенция*». Відтак, необхідно спробувати з'ясувати в чому ж полягає різниця двох понять.

Багато вчених намагалися визначити інтервенцію, використовуючи синонім «втручання». Не просто втручання, а «диктаторське втручання», вважав Оппенгейм,

було тією характеристикою, яка відрізняла інтервенцію від інших видів діяльності. Інші визначали нав'язування волі однієї держави волі іншої, спробу змусити (*compel*) чи примусити (*coerce*) суверенну волю іншої держави як «сутність» інтервенції. Але ці визначення є цілком задовільними, лише якщо слова «втручання», «диктаторський» і «примус» легко зрозумілі в контексті міжнародної політики. Втручання можна визначити як дії, вжиті з метою впливу на дії інших, диктаторське втручання як дії, вжиті з метою визначення (*to prescribe*) дій інших. **Вирішальною, але в міжнародних відносинах невольною відмінністю для визначення, що дав Оппенгейм, є відмінність між впливом (*affecting*) на певну дію та визначенням (*prescribing*) її курсу.** Поняття примусу може прояснити це розходження, ввівши ідею сили. Примушувати означає «обмежувати або стримувати застосуванням вищої сили або владою, що спирається на силу, примушувати до поступливості чи покори силовими засобами». Відтак, примусове втручання (*coercive interference*) може ідентифікувати інтервенцію за її застосування сили або погрози силою. Але це розрізнення також має свої недоліки: можна сказати, що воно водночас є надто всеосяжним і надто винятковим. Надто всеосяжне тому, що у випадку втручання великої держави у справи малої держави, мала держава може стверджувати, що ця діяльність була примусовою через неявну погрозу силою, яку могутня держава може застосувати до слабкої держави. Надто виняткове тому, що обмеження поняття «інтервенція» діяльністю, яка використовує або погрожує силою в міжнародних відносинах, може не відобразити реальність диктаторської поведінки в таких сферах, як міжнародні економічні відносини [13, р. 6-7].

В контексті т.з. «дипломатичного втручання» необхідно вказати наступне. Якщо слідувати Айлін Денца (Eileen Denza), необхідно розрізнити «інтервенцію» та «втручання». Обов'язок неінтервенції буде зобов'язанням акредитуючої держави не здійснювати інтервенцію у справи приймаючої держави; обов'язок невтручання – обов'язок дипломата «в його особистій діяльності» не втручатися у внутрішні справи держави [19, р. 188].

В зазначених вище резолюціях теж зазначається про певну відмінність двох понять. Наприклад, що «**збройна інтервенція та всі інші форми втручання** або будь-які загрози, спрямовані проти правосуб'єктності держави або проти її політичних, економічних та культурних основ, є порушенням міжнародного права».

Відтак, можна говорити, що поняття «втручання» та «інтервенція» співвідносяться між собою як загальне та спеціальне відповідно.

Далі необхідно зазначити про примус (*coercion*) в контексті інтервенції. На думку делегації Франції будь-яка спроба дати визначення інтервенції повинна охоплювати як повагу до суверенітету, так і ідею примусу, який чинить одна держава на іншу з метою змусити її змінити свою внутрішню структуру в напрямку, сприятливому для інтересів держав, які застосовують такий примус. Проте делегація Франції не думала, чи була можливою така спроба визначення за нинішнього стану міжнародних відносин. Протягом двох десятиліть ідея інтервенції, яка сама по собі була пов'язана з примноженням суверенітету, зазнавала надмірного поширення, і концепція суверенітету зазнавала такого ж поширення. Ідея інтервенції застосовувалася до найрізноманітніших ситуацій, і сьогодні зазвичай мова йде про економічну чи ідеологічну інтервенцію з або без такого невластивого примусу, який делегація Франції вважала істинним критерієм інтервенції [14, р. 10]. На підтвердження цього твердження можна зазначити думку представника Швеції при обговоренні в 1966 році принципів міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами. Він вказував, що формування принципу невтручання в проекті декларації

було досить обмеженим і, як наслідок, могла бути незабороненою фінансова підтримка політичної партії в іншій державі, навіть якщо цілком партії не було повалення уряду цієї держави силою [11, р. 11]. Відтак, вбачається за доцільне, стверджувати, що на даному етапі розвитку міжнародного права та міжнародних відносин примус не є обов'язковим елементом інтервенції у внутрішні справи держав.

Необхідно також з'ясувати, що може вважатися інтервенцією. В резюме коментарів, заяв, пропозицій і пропозицій держав-членів стосовно розгляду Генеральною Асамблеєю принципів міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами 1964 року містяться наступні приклади «проти-правної інтервенції» чи «втручання», зокрема: збройний напад; порушення територіальної цілісності; створення військових чи інших баз в інших державах; спроби нав'язати певну конституційну чи політичну систему іншій державі; втручання в громадянське протистояння в іншій державі; будь-які спроби активізації громадської думки та заохочення до підривної діяльності; військова підтримка повстань, моральна та фінансова підтримка революційних елементів, а також заохочення таких елементів продовжувати свою діяльність проти національного уряду; економічний саботаж, економічний і політичний тиск; відмова визнати новий уряд іншої держави та здійснення на нього економічного та фінансового тиску до того часу, поки він не буде змушений піти у відставку або буде поваленим; спеціальні привілеї для громадян держави, які проживають в іншій державі, як це було зроблено згідно з договором у справі щодо прав громадян Сполучених Штатів у Марокко [15, р. 89-91].

Що стосується п. 7 ст. 2 Статуту ООН, то на практиці в контексті зазначеного пункту виникали питання чи є інтервенцією такі дії ООН як включення питання до порядку денного; надання рекомендацій конкретній державі; заклик держав-членів до дій проти іншої держави-члена; заслуховування делегації з території, яка претендує на незалежність від держави; запит про зупинення виконання смертного вироку.

На даний час загальноприйнятою є думка, що інтервенція може бути прямою та непрямою.

Пряма інтервенція зазвичай є військовою та відбувається із застосуванням сили. Вона може бути у формі військової окупації території, військово-морської демонстрації, конфіскації активів, що належать іншій державі або її громадянам, ембарго, арешту і затримання іноземців або видворення іноземних дипломатів [16].

Основними формами непрямої інтервенції є підривна, економічна чи навіть дипломатична інтервенції. Підривна інтервенція означає будь-яку діяльність однієї держави з наміром вплинути на ситуацію в іншій державі. Така діяльність, як правило, здійснюється через радіо- чи телевізійні шоу з метою заохочення повстання чи громадянського конфлікту в іншій державі або надання допомоги незаконній та насильницькій діяльності. Взагалі,

важко довести причетність держави до підривної інтервенції. Економічна інтервенція передбачає запровадження санкцій, ембарго та бойкот шляхом перешкоджання торгівлі та судноплавству, а також через відмову в доступі по суші та воді. Економічна інтервенція (економічний примус) є дискусійним питанням, оскільки дуже важко провести межу між законними економічними санкціями та незаконним тиском на іншу державу [17, р. 4]. Дипломатичні засоби зазвичай не є незаконним втручанням, вони можуть мати форму забороненої інтервенції [16]. Комісія з міжнародного права ООН вказувала, що особи, які користуються дипломатичними привілеями та імунітетом, не повинні втручатися у внутрішні справи держави перебування; наприклад, вони не повинні брати участь у політичних кампаніях [18, р. 104]. В академічних дебатах серед деяких авторів спостерігається тенденція пропонувати концепцію дипломатичного втручання, яка охоплює широкий спектр діяльності – тому, концепція майже не відхиляється від буквального значення цього терміну. Сен згадує як приклад «надання допомоги або активне сприяння [...] на користь партії на національних виборах», а Руссо включає організацію таємної поліції та викрадення дисидентів, які живуть у приймаючій державі. Оппенгейм має на увазі шпигунство, вбивство опонентів і участь у підготовці терористичних актів [19, р. 188].

Наведений вище підхід не є єдиним в доктрині міжнародного права. Наприклад, на даний час кібероперації проти держав набувають все більшого поширення і їх інколи виділяють як окремий вид інтервенції у внутрішні справи держави.

Метою даної статті не є дослідження питання внутрішньої компетенції держав, проте, щоб встановити сутність заборони втручання у внутрішні справи держав необхідно дещо зазначити щодо цього питання. Зазвичай питання внутрішньої компетенції держави зводиться до теорії суверенітету. Більшість науковців погоджуються з твердженням, що внутрішня компетенція держави стосується перш за все права держави вільно обирати та розвивати свої політичну, соціальну, економічну і культурну системи.

Здійснивши аналіз теоретичних розробок щодо сутності заборони втручання у внутрішні справи держав та розглянувши зовнішнє вираження заборони в актах ООН, можна зробити висновок, що заборона втручання у внутрішні справи держав є загальновизнаним принципом міжнародного права, що складається з прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права. Сутністю цього принципу є заборона прямо чи опосередковано втручатися або здійснювати інтервенцію з примусом чи без такого у внутрішні справи держави з метою впливу або з метою впливу та визначення діяльності держави у її політичній, соціальній, економічній і культурній системах. На даному етапі розвитку міжнародного права і міжнародних відносин зазначений принцип зазнає змін через появу нових способів втручання у внутрішні справи держав, а тому це є певним поштовхом для подальшої розробки доктрини міжнародного права у даній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Steven Wheatley, Foreign Interference in Elections under the Non-intervention Principle: We Need to Talk about "Coercion", 31 *Duke Journal of Comparative & International Law* 161-197 (2020).
2. CHARTER OF THE UNITED NATIONS AND STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (дата звернення: 24.10.2022).
3. Summary record of the 935th meeting : 6th Committee, held at New York, on Tuesday, 22 November, 1966, General Assembly, 21st session. A/C.6/SR.935. URL: https://digitallibrary.un.org/record/864180/files/A_C-6_SR-935-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
4. Security Council, 54th year: 3988th meeting, Wednesday, 24 March 1999, New York. S/PV.3988. URL: https://digitallibrary.un.org/record/1491671/files/S_PV-3988-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
5. Draft Declaration on Rights and Duties of States. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/2_1_1949.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
6. Декларация о недопустимости вмешательства во внутренние дела государств, об ограждении их независимости и суверенитета. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/inadmissibility_of_intervention.shtml (дата звернення: 24.10.2022).
7. 1966 Special Committee on principles of International Law concerning friendly relations and co-operation among states. Summary record of the tenth meeting. A/AC.125/SR.10. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3827937/files/A_AC-125_SR-10-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).

8. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml (дата звернення: 24.10.2022).
9. Report of the 1966 Special Committee on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States. A/6230. URL: https://digitallibrary.un.org/record/848352/files/A_6230-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
10. 1966 Special Committee on principles of International Law concerning friendly relations and co-operation among states. Summary record of the thirteenth meeting. A/AC.125/SR.13. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3827940/files/A_AC-125_SR-13-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
11. 1966 Special Committee on principles of International Law concerning friendly relations and co-operation among states: Summary record of the sixteenth meeting. A/AC.125/SR.16. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3827946/files/A_AC-125_SR-16-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
12. Декларация о недопустимости интервенции и вмешательства во внутренние дела государств. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/internal_affairs_decl.shtml (дата звернення: 24.10.2022).
13. THE PRINCIPLE OF NON-INTERVENTION AND INTERNATIONAL ORDER by R.J. VINCENT. URL: https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/132082/4/b10151230_Vincent_Raymond_John.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
14. Special Committee on principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states: summary record of the 28th meeting. A/AC.119/SR.28. URL: https://digitallibrary.un.org/record/1480622/files/A_AC.119_SR.28-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
15. Systematic summary of the comments, statements, proposals and suggestions of Member States in respect of the consideration by the General Assembly of Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations / prepared by the Secretariat. A/AC.119/L.1. URL: https://digitallibrary.un.org/record/776779/files/A_AC.119_L.1-EN.pdf?ln=ru (дата звернення: 24.10.2022).
16. Kunig, P. Intervention. Prohibition of (Max Planck Encyclopedia of Public International Law). URL: https://spacelaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_spacelaw/Kunig_Intervention_Prohibition_of.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
17. Rattan, J. (2019). Changing Dimensions of Intervention Under International Law: A Critical Analysis. *SAGE Open*, 9(2).
18. ILC Yearbook 1958 vol. II. URL: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1958_v2.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
19. Behrens, P. (2012). Diplomatic Interference and Competing Interests in International Law. *British Yearbook of International Law*, 82(1), 178-247.